

УДК 378

ГЕНЕЗИС ПОНЯТТЯ «ІНТЕРІОРИЗАЦІЯ» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ НАУЦІ

О.В. Бабенко

кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германських мов і перекладу,
Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ
e-mail: olena14babenko@ukr.net

ГЕНЕЗИС ПОНЯТИЯ «ИНТЕРИОРИЗАЦИЯ» В ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ НАУКЕ

Е.В. Бабенко

кандидат филологических наук,
доцент кафедры романо-германских языков и перевода,
Национальный университет биоресурсов и природопользования Украины, г. Киев

GENESIS OF THE CONCEPT “INTERIORIZATION” IN THE PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SCIENCE

O.V. Babenko

PhD in Philology, Associate Professor,
Department of Romance and Germanic languages and translation,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv

У статті розглянуто багатозначне і спірне поняття «інтеріоризація». Цей термін трактується як процес набуття досвіду; перехід від колективних форм діяльності до індивідуальної; трансформація зовнішніх індивідуальних форм діяльності у внутрішні. Проаналізовано основні етапи становлення та розвитку досліджуваного поняття у світі. Інтеріоризація гуманітарно-фахових знань у навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей – комплікативна дидактична система, яка є складовою більш комплексної системи підготовки студентів.

Ключові слова: *інтеріоризація; виникнення; перетворення; трансформація; інтеріоризація гуманітарно-фахових знань; студенти філологічних спеціальностей*

В статье рассматривается многозначное и спорное понятие «интериоризация». Данный термин трактуется как процесс приобретения опыта; переход от коллективных форм деятельности к индивидуальной; трансформация внешних индивидуальных форм деятельности во внутренние. Проанализированы основные этапы становления и развития исследуемого понятия в мире. Интериоризация гуманитарно-профессиональных знаний в учебной деятельности студентов филологических специальностей – компликативная дидактическая система, которая является составляющей более комплексной системы подготовки студентов.

Ключевые слова: *интериоризация; возникновение; преобразование; трансформация; интериоризация гуманитарно-профессиональных знаний; студенты филологических специальностей*

The paper studies a multivalued and controversial notion “interiorization”/ internationalization”. This term is a process of gaining experience; transition from collective forms of activity to individual; transformation of external individual forms of activity into internal ones. The main stages of the formation and development of the studied concept in the world science are analyzed. The interiorization/ internationalization of humanitarian and professional knowledge while training students of philological specialties is a complicated didactic system that is a part of a more complex system of students’ preparation.

Keywords: *interiorization/internationalization; origin; change; transformation; interiorization/internationalization of humanitarian and professional knowledge; students of philological specialties*

Одним з основоположних понять світової психолого-педагогічної науки, яке завжди широко обговорювалося, є поняття «інтеріоризація». Сучасній науці відома велика кількість інтерпретацій

цього терміна, а також різні підходи до розуміння змісту інтеріоризації, що, у свою чергу, веде до постійної полеміки і гарячим науковим дискусіям як теоретиків, так і практиків.

Актуальність дослідження.

Підвищення рівня професіоналізму випускників навчальних закладів на основі формування гуманітарних знань – вимога національного і міжнародного ринку праці. Традиційні форми підготовки фахівців вичерпують себе.

Нині склалися об'єктивні підстави для нового підходу до професійної підготовки у вишах, до складного процесу інтеріоризації гуманітарно-фахових знань у навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей. Сучасна система освіти вимагає системного звернення до процесу інтеріоризації як механізму засвоєння і перетворення знань.

Необхідно відзначити, що інтеріоризація – це також основна діяльність психологів і педагогів у практиці відновлювального і корекційно-розвивального навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

В останні десятиліття у всьому світі активно здійснюються спроби експлікації найбільш впливових у світовій психології шкіл і наукових напрямів, які так чи інакше пов'язані з феноменом інтеріоризації.

Так, детально аналізуються генетична психологія Ж. Піаже, культурно-історична психологія Л. С. Виготського, соціально-генетична психологія А.-Н. Перре-Клермо-В. В. Рубцова, культурна психологія М. Коула, теорія планомірно-поетапного формування розумових дій і понять П. Я. Гальперіна, концепція розвивального навчання В. В. Давидова, теорія діяльності О. М. Леонтєва [11, 12, 5, 6, 7].

Мета дослідження – розглянути основні етапи становлення та розвитку поняття «інтеріоризація» у світовій психолого-педагогічній науці.

Методи: порівняльно-історичний аналіз теорій з метою виявити історичні перетворення поняття «інтеріоризація» і зміни його місця в психологічній теорії в цілому.

Результати. Інтеріоризація (від лат. Interior - внутрішній) – букв: перехід ззовні всередину; психологічне поняття, що означає формування стабільних структурно-функціональних одиниць свідомості через засвоєння зовнішніх дій з предметами і оволодіння зовнішніми знаковими засобами (напр., формування внутрішнього мовлення із зовнішнього мовлення). Поняття «інтеріоризація» відносилось Л. С. Виготським до формування «системної» будови свідомості, що протиставляється «смісловій» будові. Однак інтеріоризація не завершує процес формування вищих психічних функцій, потрібна ще інтелектуалізація (або раціоналізація) [2].

В англійських словниках трапляється інший термін: «інтерналізація», який багато в чому навантажений психоаналітичним змістом.

Завдяки представникам французької соціологічної школи Е. Дюркгейма, в яку входили М. Мосс, Леві-Брюль, С. Бугле, Ж. Даві, П. Лапі, П. Фоконне, М. Хальбвакс, вперше в психології було введено в науковий обіг поняття «інтеріоризація». Цей феномен був описаний як процес, коли дитина запозичує із суспільної свідомості поняття, уявлення, категорії, що потім утворюють структуру її особистих поглядів [20].

Першим психологом, який розглядав інтеріоризацію як психологічний принцип, був П'єр Жане. Поняття «інтеріоризація» означало прищеплення елементів ідеології до біологічної свідомості індивіда [11, 12].

Ж. Піаже, автор операціональної теорії розвитку інтелекту, наголошував на ролі інтеріоризації в утворенні операцій, поєднанні узагальнених і скорочених, взаємно-зворотних дій. Для Ж. Піаже інтеріоризація – явище вторинне від логічного розвитку мислення і означає створення плану ідеальних, власне логічних конструкцій. [8]. Велика група радянських психологів під

керівництвом Л. С. Виготського, О. М. Леонтєва, П.Я. Гальперіна застосовувала термін «інтеріоризація» при описі онтогенетичного розвитку соціальних механізмів психіки людини, хоча сутність самого процесу трактували по-різному. Опоненти цієї теорії – С. Л. Рубінштейн, Б. Ф. Ломов, А. В. Брушлинський – критично оцінювали судження колег [13].

С. П. Сенющенков в розвитку поняття «інтеріоризація» виокремлює три основні етапи (відповідно, три основні історичні форми поняття):

1) *виникнення* поняття в рамках психології поведінки для пояснення походження внутрішніх (непостережуваних) форм поведінки; при цьому процес інтеріоризації інтерпретувався «негативно» як процес, який гальмує зовнішньорухові компоненти системи реакцій;

2) *перетворення* поняття в роботах Л. С. Виготського у зв'язку із застосуванням принципу соціальної детермінації, що призводить до виникнення «позитивного» трактування інтеріоризації як перенесення зовнішньої знакової операції всередину;

3) *трансформація* поняття в роботах школи О. М. Леонтєва у зв'язку з актуальною для психології діяльності проблемою пояснення природи психічних процесів; при цьому виникає нове трактування інтеріоризації як перетворення матеріального в ідеальне [15, С.9].

Ахутіна Т. С. відстоює таку тезу: поняття інтеріоризації, за Л. С. Виготським, передбачає наявність двох взаємно необхідних складових – культурно-історичної (концепція соціогенезу вищих психічних функцій (ВПФ)) і природничо-наукової (уявлення про будову ВПФ, мозкову організацію) [1, С. 42].

Необхідно відзначити, що основу теорії Л. С. Виготського, що об'єднує культурно-історичний і природничо-науковий підходи, складають три принципи:

1. Принцип соціогенезу психіки людини (основний фундаментальний закон побудови вищих психічних функцій) описується ключовими словами «психологія поведінки», «опосередковано», «знак».

2. Принцип системної будови ВПФ асоціюється з поняттями «вищі психічні функції», «функціональні новоутворення», «значення».

3. Принцип динамічної організації та локалізації ВПФ – вершинна психологія, семний аналіз, сенс [5, с.130].

У доповіді «Про психологічні системи», як наголошує Т. В. Ахутіна, (9 жовтня 1930 г.) Л. С. Виготський робить ще один крок у розумінні інтеріоризації – виокремлює три її етапи: «Спочатку інтерпсихологічний – я наказую, ви виконуєте; потім екстрапсихологічний – я починаю говорити сам собі, потім інтрапсихологічний – два пункти мозку, які ззовні збуджуються, мають тенденцію діяти в єдиній системі і перетворюються в інтракортикальний пункт» [5, с. 130].

В «інструментальний» період своєї наукової діяльності (1927-1930) Л. С. Виготський розробляє теоретичну систему інструментальної психології, одне з центральних місць в якій належить поняттю «вращення» (синонім поняттю «інтеріоризація»). Одиниця аналізу поведінки людини в інструментальній психології – «вища психічна функція» (ВПФ). «Вращення» органічно вписується в «схему чотирьох стадій» розвитку ВПФ і являє собою процес, в ході якого зовнішня знакова операція (операція із зовнішнім знаком) перетворюється у внутрішню знакову операцію (операцію з внутрішнім знаком), тобто перетворення зовнішньої індивідуальної форми поведінки у внутрішню.

У процесі еволюції психології як науки, що вивчає закономірності виникнення, розвитку і функціонування психіки і психічної діяльності людини та груп людей, стали відгалужуватися розділи, які велику увагу приділяли інтеріоризації як одному з основних понять своїх теорій і практик. Так, розгляд феномена інтеріоризації як процесу набуття соціального досвіду притаманний для загальної, педагогічної, соціальної та інших розділів психології і шкіл.

Таблиця 1.

Порівняльна таблиця трактування поняття «інтеріоризація»

Розділ психології	Трактування поняття
Операційна теорія розвитку інтелекту	Інтеріоризація – явище вторинне від логічного розвитку мислення і означає створення плану ідеальних, власне логічних конструкцій (Ж. Піаже) [10,11].
Соціологічна психологія	Інтеріоризація – процес, коли дитина запозичує із суспільної свідомості поняття, уявлення, категорії, які потім утворюють структуру її особистих поглядів (Е. Дюркгейм) [20].
Вікова і педагогічна психологія, Інструментальна психологія	Л. С. Виготський розробляє теоретичну систему інструментальної психології, одне з центральних місць в якій належить поняттю «вращення» (синонім поняттю «інтеріоризація») [5].
Педагогічна психологія	Інтеріоризація – один з окремих механізмів засвоєння знань. Інтеріоризація – єдність трьох процесів: переходи «зовнішнє-внутрішнє», «соціальне-індивідуальне», «матеріальне-ідеальне» (П. Я. Гальперін, Н. Ф. Талізін) [6,7,18,19].
Соціальна психологія	Інтеріоризація – механізм перетворення структури особистості (З. Фрейд, Ч. Кулі, Дж. Мід). Інтеріоризація та соціальна адаптація – основні форми соціалізації особистості (К. В. Рубчевський) [14].
Об'єктивна психологія	Інтеріоризація – принцип, який впливає на розвиток мислення; самосвідомості; мотивації людини (І. М. Сеченов) [16].
Психологія поведінки	Інтеріоризація – психічний феномен, що вимагає пояснення існування «внутрішніх» процесів. (І. М. Сеченов, П. Жане, Джон Б. Уотсон) [16].
Психологія формування та розвитку особистості	Інтеріоризація. – основний процес психології пізнання (Дж. Брунер, А. В. Брушлінський) [3,4].

Висновок і перспективи подальших досліджень.

Проведений аналіз генезису поняття «інтеріоризація» у світовій психолого-педагогічній науці дозволяє сформулювати такі висновки.

Термін «інтеріоризація» в сучасній науці є багатозначним. Це поняття трактується як процес набуття досвіду; перехід від колективних форм діяльності до індивідуальної; трансформація зовнішніх індивідуальних форм діяльності у внутрішні.

Еволюція поглядів Л. С. Виготського на принципи психічного розвитку людини на початку 1930-х рр. спричинила відмову від системи інструментальної психології в цілому і поняття інтеріоризації зокрема.

У 40-50 роки минулого століття для вирішення нагальних завдань психології діяльності представники Харківської психологічної школи – П. Я. Гальперін та О. В. Запорожець –

переосмислюють поняття «інтеріоризація» як перетворення зовнішніх форм діяльності суб'єкта на «психічне», «ідеальне» [6].

Услід за Т. В. Пушкарьовою і І. Ю. Сіняговською ми робимо висновок, що інтеріоризація є не просто набуттям нових знань, а перетворенням структури особистості [13; 17, С.298].

Отже, інтеріоризацію гуманітарно-фахових знань студентів філологічних спеціальностей слід розглядати як процес засвоєння і перетворення знань у професійно-орієнтовані, що характеризуються специфічною трансформацією пізнавальних об'єктів у внутрішньо-набуті, особистісно-значущі, що дозволяють вирішувати професійні завдання майбутньої діяльності.

Інтеріоризація гуманітарно-фахових знань у навчальній діяльності студентів філологічних спеціальностей – комплікативна дидактична система, яка є складовою більш комплексної системи підготовки студентів до майбутньої професійної педагогічної діяльності.

Подальші перспективи розвитку теми ми пов'язуємо з професійною підготовкою філолога-дослідника.

Список використаних джерел

1. Ахутіна, Т.В. Л.С. Выготский: культурно-исторический и естественно-научный подходы к интериоризации [Текст] / Т.В. Ахутіна//Вестник Моск. ун-та Сер.14: Психология. –2004.– №3– С41-56.
2. Брунер, Дж. Психология познания [Текст] / Дж. Брунер. – М.: Прогресс, 1977. – 413 с.
3. Брушлинский, А.В. Культурно-историческая теория мышления [Текст] / А. В. Брушлинский. – М.: Высшая школа, 1968. –104 с.
4. Выготский, Л. С. Собрание сочинений: в 6 т. [Текст] / Л. С. Выготский/ Гл. ред. А. В. Запорожец. – М.: Педагогика, 1982– 1984. Т. 4.
5. Гальперин, П.Я. К учению об интериоризации [Текст] / П.Я. Гальперин // Вопросы психологии. 1966, №6. – С. 25-31.
6. Гальперин, П.Я. Лекции по психологии [Текст] / П.Я. Гальперин // М.: КД «Университет»; Высшая школа. – 2002. – 400 с.
7. Клименко, И. Ф. Генезис ценностных ориентаций, исследование отношения к норме социального поведения на разных этапах социального развития человека [Текст]/ И. Ф. Клименко // К проблеме формирования ценностных ориентаций и социальной активности личности. – М., 1992. – С. 3–12.
8. Леонтьев, А.Н. Генез человеческой речи и мышления [Текст] / А.Н. Леонтьев // В кн.: Леонтьев А.Н. Становление психологии деятельности. –М.: Смысл, 2003. – С. 278-288.
9. Леонтьев, А.Н. Деятельность. Сознание. Личность [Текст] / А.Н. Леонтьев // В кн.: Леонтьев А.Н. Деятельность. Сознание. Личность. – М.: Смысл, 2004. – С. 6-177.
10. Пиаже, Жан. Избранные психологические труды: [Пер. с англ., фр.] [Текст] / Ж. Пиаже.– М.: Междунар. пед. академия, 1994. – 674 с.
11. Пиаже, Жан Психология интеллекта: [перевод] [Текст] / Ж. Пиаже. – Санкт-Петербург [и др.]: Питер, 2003. – 192 с.
12. Пушкарева, Т.В. Проблема интериоризации знаний в психолого-педагогической науке [Текст]/ Т.В. Пушкарева// Современные проблемы науки и образования. – 2015. – № 1-1.
13. Рубчевский, К. В. Социализация в современных условиях: Социально-философский анализ: авторефер. дис.... докт. философ. наук: спец. 09.00.11 «Социальная философия» [Текст] / Рубчевский Константин Владимирович; Сибирский юридический институт. – Красноярск, 2003. –309 с.
14. Сеньющенков, С.П. Проблема интериоризации в истории отечественной психологии [Текст]: автореф.дис. ... канд. психол. наук: 19.00.01/ С.П. Сеньющенков. – МГУ. – М., 2009. – 34 с.
15. Сеченов, И.М. Избранные произведения. Том 1. Физиология и психология [Текст] / И.М. Сеченов. – М.: АН СССР, 1952. – 774 с.
16. Сіняговська І. Ю. Проблема інтеріоризації знань у психолого-педагогічній науці [Текст] / І. Ю. Сіняговська // Педагогіка вищої та середньої школи. – 2015. – Вип. 45. – С. 292-298.
17. Талызина, Н. Ф. Педагогическая психология: Учеб. пособие для студ. сред. пед. учеб. заведений[Текст] / Н. Ф. Талызина. – М.: Издательский центр «Академия», 1998. – 288 с.
18. Талызина, Н.Ф. Теория планомерного формирования умственных действий сегодня[Текст] / Н. Ф. Талызина//Вопросы психологии. – 1993. – № 1. – С.92-101.
19. Durkheim, Émile. The Rules of Sociological Method, Preface to the Second Edition, trans. W.D.Halls, The Free Press, – 1982.

References

1. Akhutina, T.V. L.S. Vygotskiy: kulturno-istoricheskii i estestvenno-nauchnyy podkhody k interiorizatsii [Tekst] / T.V. Akhutina//Vestnik Mosk. un-ta Ser.14: Psikhologiya. –2004.– №3– S41-56.

2. Bruner, Dzh. Psikhologiya poznaniya [Tekst] / Dzh. Bruner. – М.: Progress. 1977. – 413 s.
3. Brushlinskiy, A.V. Kulturno-istoricheskaya teoriya myshleniya [Tekst] / A. V. Brushlinskiy. – М.: Vysshaya shkola. 1968. – 104 s.
4. Vygotskiy, L. S. Sobraniye sochineniy: v 6 t. [Tekst] / L. S. Vygotskiy/ Gl. red. A. V. Zaporozhets. – М.: Pedagogika. 1982– 1984. T.
5. Galperin, P.Ya. K ucheniyu ob interiorizatsii [Tekst] / P.Ya. Galperin // Voprosy psikhologii. 1966. №6. – S. 25-31.
6. Galperin, P.Ya. Leksii po psikhologii [Tekst] / P.Ya. Galperin // М.: KD «Universitet»; Vysshaya shkola. – 2002. –400 s.
7. Klimenko, I. F. Genezis tsennostnykh oriyentatsiy. issledovaniye otnosheniya k norme sotsialnogo povedeniya na raznykh etapakh sotsialnogo razvitiya cheloveka [Tekst]/ I. F. Klimenko // K probleme formirovaniya tsennostnykh oriyentatsiy i sotsialnoy aktivnosti lichnosti. – М.. 1992. – S. 3–12.
8. Leontyev, A.N. Genez chelovecheskoy rechi i myshleniya [Tekst] / A.N. Leontyev // V kn.: Leontyev A.N. Stanovleniye psikhologii deyatelnosti. –М.: Smysl. 2003. – S. 278-288.
9. Leontyev, A.N. Deyatelnost. Soznaniye. Lichnost [Tekst] / A.N. Leontyev // V kn.: Leontyev A.N. Deyatelnost. Soznaniye. Lichnost. – М.: Smysl. 2004. – S. 6-177.
10. Piazhe, Zhan. Izbrannyye psikhologicheskiye trudy: [Per. s angl. fr.] [Tekst] / Zh. Piazhe.– М.: Mezhdunar. ped. akademiya. 1994. – 674 s.
11. Piazhe, Zhan Psikhologiya intellekta: [perevod] [Tekst] / Zh. Piazhe. – Sankt-Peterburg [i dr.]: Piter. 2003. – 192 s.
12. Pushkareva, T.V. Problema interiorizatsii znaniy v psikhologo-pedagogicheskoy nauke [Tekst]/ T.V. Pushkareva// Sovremennyye problemy nauki i obrazovaniya. – 2015. – № 1-1.
13. Rubchevskiy, K. V. Sotsializatsiya v sovremennykh usloviyakh: Sotsialno-filosofskiy analiz: avtorefer. dis.... dokt. filosof. nauk: spets. 09.00.11 «Sotsialnaya filosofiya» [Tekst] / Rubchevskiy Konstantin Vladimirovich; Sibirskiy yuridicheskiy institut. – Krasnoyarsk. 2003. –309 s.
14. Senyushchenkov, S.P. Problema interiorizatsii v istorii otechestvennoy psikhologii [Tekst]: avtoref.dis. ... kand. psikhol. nauk: 19.00.01/ S.P. Senyushchenkov. – MGU. – М.. 2009. – 34 s.
15. Sechenov, I.M. Izbrannyye proizvedeniya. Tom 1. Fiziologiya i psikhologiya [Tekst] / I.M. Sechenov. – М.: AN SSSR. 1952. – 774 s.
16. Sinyagovska, I. Yu. Problema interiorizatsii znan u psikhologo-pedagogichniy nautsi [Tekst] / I. Yu. Sinyagovska // Pedagogika vishchoi ta serednoi shkoli. – 2015. – Vip. 45. – S. 292-298.
17. Talyzina, N. F. Pedagogicheskaya psikhologiya: Ucheb. posobiye dlya stud. sred. ped. ucheb. zavedeniy [Tekst] / N. F. Talyzina. – М.: Izdatelskiy tsentr «Akademiya». 1998. – 288 s.
18. Talyzina, N.F. Teoriya planomernogo formirovaniya umstvennykh deystviy segodnya [Tekst] / N. F. Talyzina//Voprosy psikhologii. – 1993. – № 1. – S.92-101.
19. Durkheim, Émile. The Rules of Sociological Method, Preface to the Second Edition, trans. W.D.Halls, The Free Press, – 1982.